

braće Grimm s Jugoslavenima. Naslov »Jakob Grimm i Jugoslaveni. Skica i materijal za studiju« veoma je skroman. Mojašević daje mnogo više nego samo skicu i materijal za jednu studiju. Kako sam kaže, usredotočio se na veze braće Grimm s Vukom i Jernejem Kopitarom, ali uzgred se osvrće i na njihove odnose s drugim ličnostima. S mnogo mara i ljubavi skuplja sve što je dosad izašlo o odnosima Jakoba Grimma s Kopitarom i Vukom, daje sugestije za nove radove s tog područja, koristi se materijalom koji još nije objavljen (nekim neštampanim zagrebačkim disertacijama), i tako mu uspijeva da naoko iscrpljeno i sa svih strana osvijetljeno područje prikaže u novom aspektu.

Treći dio iznosi utjecaj rada braće Grimm na inozemstvo, osobito utjecaj zbirke »Kinder und Hausmärchen«. Iz tih se članaka vidi na kako velikom području su se proširile te dječje priče, i kako je rad braće Grimm intenzivno utjecao na skupljanje blaga i kod drugih naroda. Osobito je impresivan članak Hiroko Ikeda (Honolulu) o utjecaju Grimmovih priča na dječju literaturu u Japanu.

Spomenica iz istočnog Berlina ima znatno manji broj članaka, no ti članci po svojoj kvaliteti nimalo ne zaostaju za onima iz Marburga. Od ukupno dvanaest članaka šest ih je iz Njemačke, dva iz SSSR-a i po jedan iz Čehoslovačke, Mađarske, Jugoslavije i Finske.

I u ovom zborniku jedan dio radova daje dokumentarni materijal iz života i rada braće Grimm. (Erhard Hexelschneider: Pet neobjavljenih pisama Antuna Dietricha Jakabu Grimmu iz god. 1830/31; Harry Schewe: Pisma Jakoba Grimma o »Čudotvornom rogu« sa tri pisma Ericha Schmidta).

Druga skupina iznosi veze braće Grimm s inozemstvom, i utjecaj njihova rada na inozemstvo. Među njima su značajni članci o Jakobu Grimmu i slavenskoj folkloristici (Jiří Horák), o Afanasjevu i braći Grimm (Erna Pomeranceva), o bajkama braće Grimm na ruskom sjeveru (V. Propp), o J. Grimmu i Kalevali (Väinö Kaukonen), o J. Grimmu i mađarskoj folkloristici (G. Ortutay). U tom se dijelu nalazi i članak Maje Bošković-Stulli: Južnoslavenski autori o vezama Jakoba Grimma sa srpskohrvatskom narodnom književnošću. Ona kritički ocjenjuje radove jugoslavenskih autora o odnosu J. Grimma, a i Goethea prema hrvatskosrpskoj narodnoj poeziji, i radove koji ispituju veze naših ljudi s Grimmom. Zasluga je autorice toga članka što je u njemu opsežan materijal, koji je velikim dijelom raštrkan po različitim časopisima, sistematski i pregledno izložen te što je ukazano na glavne pogreške u koje su autori upadali, a koje se još uvijek vraćaju u nekim radovima s tog područja.

Treća skupina bavi se pojedinim važnijim problemima koji proizlaze iz radova braće Grimm. To su članci: Friedrich Sieber: Tumačenje »izgona smrti« u »Njemačkoj mitologiji« J. Grimma i u novijim istraživanjima; Gunhild Ginschel: Stil bajke Jakoba Grimma; Wolfgang Pfeifer: Njemački rječnik; Wilhelm Fraenger: Popratna riječ J. Grimma tumačenju lisabonskih »Iskušenja sv. Antuna« od H. Boscha.

Osobito je značajan prilog Gunhilde Ginschel. Autorica pobija tvrdnju F. Panzera da je u načinu kako su braća Grimm pristupali redigiranju tekstova bajki postojalo oprečno mišljenje između Jakoba i Wilhelma Grimma. Ona to uvjerljivo dokazuje na temelju analize teksta jedne talijanske priče iz zbirke »Pentamerone« Giambattista Basilea, koju je J. Grimm preveo na njemački i pretočio je u stil njemačkih narodnih priča. Uzela je zato jednu priču literarnog podrijetla jer se na njoj može tačno utvrditi izvorni tekst, što kod priča iz usmene predaje nije moguće. Svojom analizom autorica dokazuje da se J. Grimm služio istim stilskim sredstvima kao i kad prepričava narodne priče. Zatim ukazuje na činjenicu da se ta stilski sredstva ni po čemu ne razlikuju od onih kojima se služio Wilhelm Grimm. Što više, stil Jakoba i Wilhelma tako je sličan da je istraživačima teško utvrditi koja je priča od Jakoba, a koja od Wilhelma. Za primjer navodi priču »Fundevogel«, za koju je W. Schoof naveo da je tipičan primjer stila Wilhelma Grimma, a upravo tu priču obradio je Jakob Grimm. Autorica dokazuje da su istraživači mogli doći do te zablude, jer su izjave J. Grimma o načinu i postupku kako treba prilaziti redakciji srednjovisokonjemačkih i nekih drugih literarnih spomenika primijenili i na priče. Za objavljivanje tih literarnih spomenika tražio je J. Grimm strogo naučni kriterij; no »vjernost« i »istinitost« priča, zabilježenih iz usmene predaje,

za njega je samo vjernost i istinitost sadržaja, pa ne teži za doslovnom reprodukcijom priča, riječ po riječ, onako kako se čuju iz usta pripovjedačevih. Autorica zaključuje da u redigiranju priča nije postojala nikakva principijelna opreka između braće, nikakvo strogo naučno stajalište Jakoba nasuprot umjetničkoj tendenciji Wilhelma da izgadi i produbi original, nego su se obojica služila istim stilskim sredstvima.

Wilhelm Fraenger u svom članku: Popratna riječ J. Grimma tumačenju lisabonskih »Iskušenja sv. Antuna« od H. Boscha, citira tumačenje Grimma o krivovjercima izloženo u »mitologiji«, pa ga uklapa u svoju učenu i do tančina izrađenu interpretaciju slike H. Boscha »Iskušenja sv. Antuna«.

Obadvi se spomenice lijepo dopunjuju: Kada Louis Hammerich ocjenjuje Grimma kao učenjaka, govori o pričama, pa se letimično dotiče i Grimmova stila kao pripovjedača priča; Gunhild Ginschel posvećuje tom stilu glavni dio svog članka. U spomenici iz Marburga nalazimo članke koji osvjetljavaju Grimmov utjecaj na Englesku, Francusku, Flandriju i Nizozemsku, te iznose veze J. Grimma s W. Scottom i njegov odnos prema skandinavskim zemljama. Takvih članaka nema u berlinskoj spomenici. Ali zato tu Jiří Horák u svome članku »J. Grimm i slavenska folkloristika« prikazuje utjecaj J. Grimma na sve slavenske narode, među njima i na Poljake i Slovake, o kojima nije bilo govora u marburškoj spomenici. I spomenuti radovi naših istraživača dobro se uzajamno dopunjuju: Dok Miljan Mojašević u tančine obrađuje područje koje je odabrao, Maja Bošković-Stulli daje širok pregled radova o vezama braće Grimm s Jugoslavenima, i kritički ih ocjenjuje.

I tako ove dvije spomenice zajedno daju lijep i zaokružen pregled o životu i radu braće Grimm i postavljaju dostojan spomenik učenjacima koji su na području germanistike i folkloristike probili put i dali toliko vrijednih poticaja ne samo svojim suvremenicima nego i budućim generacijama.

Mira Sertić

JAHRBUCH FÜR VOLKSLIEDFÖRSCHUNG, Neunter Jahrgang. FESTSCHRIFT ZUM 75-GEBURTSTAG VON ERICH SEEMANN. Berlin 1964.

U uvodnoj riječi Helmut Dölker upozorava kako su se suradnici ovoga značajnog godišnjaka brzo i rado odazvali svojim priložima u čast Ericha Seemanna, uvaženoga naučnog radnika i upravnika Njemačkog arhiva narodnih pjesama u Freiburgu in Brsg. (Seemann je na VI kongresu Saveza folklorista Jugoslavije 1959. na Bledu naglasio da se proučavanje narodnih pjesama različitih naroda može vršiti samo u tijesnoj međusobnoj suradnji, jer ona štiti od krivih zaključaka i donosi učesnicima značajne rezultate.)

Urednik godišnjaka Rolf Wilh. Brednich iscrpno je i dokumentirano prikazao kako se legenda o ubici svojih roditelja javlja u njemačkim i ostalim evropskim narodnim pripovijetkama i baladama. Pokazao je da su se one razvile u prvom redu iz srednjovjekovne legende, npr. one o sv. Julijanu koji je, vođen krivom pretpostavkom o ženinoj nevjeri, ubio svoje roditelje. Pored jednoga štampanog lista s pučkom pjesmom o vitezu Julijanu, objavljuje autor, također u cijelosti, i slovensku varijantu te legende, baladu o sv. Matiji (s melodijom). U pregledu varijanata i danas još žive usmene tradicije pojedinih evropskih naroda spominje i tri primjera hrvatskih pripovijedaka (iz Banja Luke, Istre i okolice Varaždina).

Brednich uvodno dosta opširno raspravlja o baladi »Veliki grešnik«, zapisanoj u nekadašnjim njemačkim selima oko Kočevja. Premda on izričito napominje da će iz te pjesme posebno obraditi samo motiv o ubici svojih roditelja, ipak nam se nameće pitanje zašto se, uz tolike navedene varijante slovenske pjesme o grešniku-pokajniku, nije osvrnuo i na raspravu Ivana Grafenauera »Legendarna pesem 'Spokorjenj grešnik' in staroalpska krvno-duhovna sestavina slovenskega naroda« (SAZU, Ljubljana 1950). Upozoravajući na mnogobrojnost i danas živih varijanata u Sloveniji, Brednich dozvoljava mogućnost da su tu baladu kočevski Nijemci primili od okolnih Slovenaca. Međutim, zbog njemačkih varijanata te balade iz Gornje Štajerske autor ostavlja otvorenim pitanje o porijeklu pjesme.

Kad upozorava kako može motivika neke pjesme biti tijesno povezana s narodnim vjerovanjima Brednich navodi »Žark žane« kao slovenski naziv za vilinske žene

sudnice. Ovdje moramo upozoriti da se autor poveo za netačno odštampanim tekstom »žárq žané« u Šašel-Ramovševom Narodnom blagu iz Roža (Arhiv za zgodovino in narodopisje, Maribor 1936: str. 7). Prva tri odlomka na navedenoj stranici kao i naslov na prethodnoj stranici, naime, pravilno prikazuju dijalekatski oblik »žáləq žané« koji je, inače, u stručnoj literaturi kod Slovenaca poznat kao »žalík žene« pa ga u tom obliku nalazimo i u Sadržaju Šašel-Ramovševa rada.

Posredstvom dra Wolfganga Suppana Brednich je usporedio napjev »Velikog grešnika« s melodijom br. 119 iz zbirke Hrvatske narodne popijevke iz Koprivnice i okolice (Vinko Žganec, JAZU, Zagreb 1962). Koliko god same melodijske linije pokazuju izvjesne zajedničke osobine, napjevi se u strukturi melostrofe znatno razlikuju. U Brednichovoj komparaciji izostala je potrebna napomena da su od melodije br. 119 navedeni samo 1, 2. i 4. melodijski redak, dok kočevska melodija obuhvaća u svemu samo tri melodijske retka i strukturalno je bitno drugačija (A A³ B A prema kočevskoj A A V B, gdje je B stalni refren). Isti motiv kao u kočevskoj baladi gdje je ubstvo roditelja samo uz spomenuto a težište radnje je grešnikova pokora, susrećemo u upravo citiranoj koprivničkoj zbirci V. Žganca (str. 260, br. 390 i treći primjer nepaginiranog Dodatka notnih primjera). Osm Koprivnice (Podravina) nalazimo varijante te pjesme još na tri područja SR Hrvatske što graniče sa Slovenijom, i to u Hrvatskom zagorju (Narodne popijevke Hrvatskog zagorja, Vinko Žganec, JAZU, Zagreb 1950, i 1952, br. 345 f i 627), kopnom zaleđu Rijeke i okolici Karlovca (Matičino izdanje Hrvatskih narodnih pjesama, I, Zagreb 1896, str. 28—30 i 482—492; Juraj Lahner, Hrvatske narodne pobožne pjesme, Zagreb 1926, str. 38—40).

O međusobnim odnosima njemačke i slovenske narodne pjesme piše i Zmaga Kumer u radnji »Njemačka narodna pjesma iz Kočevja o ptici koja opominje i njezin slovenski uzor«. Nakon što je potanje prikazala njemačke i slovenske tekstove poznate slovenske »ptice svarilke« koja opominje mlade ljude, naročito djevojke na čudoređan život prije braka, autorica nije našla izričitoga slovenskog predloška za njemačku pjesmu. Kočevski su je Nijemci na svoj način izradili, jer, kako to Z. Kumer vrlo dobro ističe, narod svoju stvaralačku snagu ne pokazuje samo u iznalaženju novih tema i motiva nego i u načinu kako preuzetu građu oblikuje prema svome vlastitom načinu mišljenja i izražavanja.

Wolfgang Suppan raspravlja o problemu kako odrediti što je originalno, a što je samo pojedinačni način izvođenja (S'ngmanier) u njemačkoj narodnoj popijevci. Na osnovu znalački odabranih i komentiranih zapažanja različitih zapisivača od početka 19. st. do današnjih vremena, autor dovodi do zaključka da tzv. manire nisu neka odstupanja od originala jer se i život narodne popijevke sastoji iz neprestanoga manjeg ili većeg mijenjanja, dakako, unutar iste osnovne strukture popijevke. Poduprt izlaganjima odličnih poznavalaca narodnog pjevanja — Bele Bartóka, Waltera Wiore i Johna Meiera — Suppan utvrđuje da je svaka i najmanja varijanta, izvedena od pjevača iz naroda i snimljena u određenom mjestu i vremenu, original sam za sebe, pa da prema tome bezbrojne izvedbe daju i bezbroj originala narodne popijevke. Raspravi su dodana dva priloga. U prvome autor dokumentirano prikazuje promjene koje su nastale u nekim još danas živim napjevima a štampanim već u 17. stoljeću. S obzirom na današnju neujednačenost u radu njemačkih melografa, Suppan u drugome prilogu daje prijedloge za zajednički način zapisivanja pojedinih muzičkih pojava za koje nema utvrđenih znakova u evropskome tradicionalnom notnom pismu. Drago nam je što možemo utvrditi da se većina etnomuzikologa Jugoslavije već nekoliko godina služi gotovo svim znakovima što ih Suppan predlaže. Ne bismo se samo mogli složiti s prijedlogom da se uz zapis ne ubilježuje i originalna nota finalis, jer ona može biti vrlo značajna, npr. za međusobne odnose starije vokalne i starije instrumentalne tradicije nekog područja. Protivno Suppanovu prijedlogu smatramo, također, da je potrebno zapisivati i najjednostavnija dvoglasja u paralelnim tercama ili sekstama. Ako želimo dosljedno bilježiti sve što čujemo na terenu, zapisat ćemo i njih. Uostalom, ona postaju zanimljivija kad se podsjetimo da je i srednjovjekovni gymel (cantus gemellus) bio sav u paralelnim tercama.

Bertrand H. Bronson kritički prikazuje razvoj američke narodne pjesme engleskog jezika u 20. stoljeću i osvrće se na sve njezine značajnije zbirke. Za nas je naročito zanimljiv njegov prikaz stanja iz posljednjih decenija jer se u njemu

susrećemo s problemima koji i kod nas u najnovije vrijeme postaju aktuelni. Bronson pokazuje da je utjecaj radija i kompanija za izradu gramofonskih ploča tolik da slušaocima osjetno smanjuje njihovo razlikovanje narodne od popularne pjesme i potiče mnoštvo imitatora u težnji za ličnom afirmacijom i financijskim uspjehom. Radio i gramofon znatno ubrzavaju proces rušenja nekadašnjih granica pojedinih folklornih područja, zato se Bronson pita što ćemo u buduće moći uzimati kao tradicionalnu narodnu pjesmu neke regije.

Bogato dokumentirano raspravlja Lajos Vargyas o rasprostranjenosti njemačkih balada i pripovjednih pjesama u Madžarskoj. Zapažanja o starijim njemačkim pjesmama u švedskoj narodnoj predaji daje Bengt R. Jonsson. Archer Taylor ukazuje na iste ili slične sadržaje nekih balada i pripovijedaka na osnovu radova F. J. Childa, Stith Thompsona, Gene A. Morokoffa i Hinricha S.utsa. O njemačkim narodnim pjesmama na židovsko njemačkom »jiddisch« jeziku piše Wilhelm Heiske. Pojedine pučke pjesme štampane na listovima (Flugblattlieder) iz gornjoaustrijskoga grada Welsa obraduje Leopold Schmidt. Joseph Müller-Battau prikazuje njemačke narodne pjesme iz Lotaringije i Pfalza. Erik Dal iscrpno nas upoznaje s likom legendarnoga Ahasvera u danskim pučkim knjigama, njemačkim pučkim knjigama, danskim štampanim listovima s pučkim pjesmama, različitim zapisima pjesama i narodnom vjerovanju. Na kraju daje R. W. Brednich bibliografski prikaz radova Ericha Seemanna.

Jerko Bezić

V. E. GUSEV, PROBLEMY FOLKLORA V ISTORII ESTETIKI. Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, Institut russskoj literatury (Puškinskij dom), Moskva—Leningrad 1963.

U ovoj se monografiji prvi put u nauci obrađuje historija teoretskog izučavanja estetske suštine folklor. Gusev izlaže različite koncepcije o folkloru, nastale u glavnim pravcima u historiji estetike od antike do danas i utvrđuje neke zakonitosti u teoretskom spoznavanju umjetnosti narodnih masa.

Autor u uvodu kaže da ostaje neizvjesno kakvo mjesto zauzimaju teoretski sudovi o folkloru u ovom ili onom estetskom sistemu jer do sada nema ni jednoga specijalnoga jedinstvenog rada u kojem bi bila ispitana i istražena historija nauke o estetskoj suštini folklor. Nije objašnjeno ni to, kaže Gusev, u kojem se vremenu počela upoznavati teoretska, socijalna i umjetnička specifičnost folklor kao posebna pojava u historiji umjetnosti, što je prethodilo tome teoretskom spoznavanju, kako se razvijao u estetičkom odnosu prema folkloru, kakav je utjecaj vršila estetska misao na specijalno proučavanje folklor kao nauke o narodnom stvaralaštvu i na praktično usvajanje umjetnika. Ako su historičari folklor, što više i historičari folkloristike, nastavlja Gusev, mogli do sada biti bez dubljeg i sistematskijeg poniranja u estetiku (ne bez štete za samu nauku), istraživač koji bi želio da izuči umjetničku stranu folklor i da odredi njegovo mjesto u sistemu umjetnosti, nikako ne može ignorirati historiju estetske misli.

Sam termin folklor nije postojao gotovo u cijeloj historiji estetike a pojavivši se u prošlom stoljeću, dodaje autor, on se upotrebljavao u nauci u različitim značenjima. Dajući opširnu definiciju termina, Gusev između ostaloga kaže: »Pod terminom 'folklor' razumijemo ono područje duhovne kulture čovječanstva koje, izražavajući pogled na svijet narodnih masa, objektivno predstavlja živi, umjetnički... odraz stvarnosti u svjetlu estetskih ideala samog naroda« itd.

Autor razmatra folklor kao historijsku pojavu koja se razvija, a sveukupnost njegovih obilježja kao dinamičnu strukturu. Poslije upozorenja čitaocima da knjiga ne sadrži sistematsko izlaganje specifičnih svojstava folklor, autor dodaje da se u izučavanju historije estetike ograničio samo na Evropu.

Prvo poglavlje govori o odnosu antičkih mislilaca prema folkloru. Gusev kaže da je estetska misao stare Grčke iznikla i formirala se u uvjetima robovlasničkog društva i da je na svoj način odrazila njegova protuslovlja. Autor posebno govori i o odnosu pojedinih filozofa prema narodnoj umjetnosti, odnosno mitologiji (Ksenofana, Euripida, Heraklita, Platona, Sokrata, Anaksagore, Aristotela i dr.); zaključuje da estetika epohe helenizma nije donijela ništa bitno novo u razumijevanju